HASNIJA MURATAGIĆ-TUNA

MUAMER ZUKORLIĆ – branitelj jezika bosanskoga

Sažetak

Muamer Zukorlić po vokaciji bio je teolog, ali se bavio i jezikom, primarno bosanskim. U svojim radovima o bosanskom jeziku nastojao je dokazati da Bošnjaci imaju pravo na pravdu - na svoj jezik, najljepši i najbogatiji. Za njega se zalagao na pristojan način. Govorio je jezikom mira. Odvažio se da u sredini koja je bila najglasnija u negiranju bosanskog jezika argumentima objašnjava šta je bosanski jezik, da dokazuje njegovo postojanje u kontinuitetu i ponudi naučne činjenice kojima potvrđuje svoju tezu o ravnopravnosti svih slavenskih jezika, samim tim i bosanskog i srpskog. Iz svega što je o jeziku govorio, može se vidjeti da je bio savršeno svjestan koliki je značaj bosanskog jezika za Bošnjake.

Ključne riječi: *bosanski jezik, Bošnjaci, negiranje, afirmiranje bosanskog jezika.*

HASNIJA MURATAGIĆ-TUNA

MUAMER ZUKORLIĆ - defender of the Bosnian language

Abstract

Although he was a theologian by vocation, Muamer Zukorlić also dealt with language, primarily Bosnian. In his works on the Bosnian language, he tried to prove that Bosniaks in Sandžak also have the right to justice – a right to their own language. He dared to explain with arguments what the Bosnian language was to those that denied its existence. He worked hard to prove its existence in continuity and to offer scientific facts to confirm his thesis about the equality of all Slavic languages, including the equality between the Bosnian and Serbian. Based on everything he said about the language, one could tell he was perfectly aware of the significance of the Bosnian language for Bosniaks. He stood up for Bosnian language in a decent way and spoke the language of peace.

Academician Muamer Zukorlić proved with his entire work that he respected his language, loved his people, just like he loved the others and those that were different. He loved all the benevolent people.

Key words: *Bosnian language, Bosniaks, denial, continuity of the development of the Bosnian language, documented confirmation, affirmation of the Bosnian language, institutions of the Bosnian language.*

MUAMER ZUKORLIĆ – branitelj jezika bosanskoga

U stvarnom svijetu govornici odlučuju kojim jezikom govore,
jezikoslovci trebaju poštovati njihove odluke.

H. Lunt, *On Macedonian, Nattionality*, Slavic Review 45, 1986

Poznato je da su sami lingvisti ne mogu odgovoriti na sva pitanja koja se tiču jezika. Oni još nikada nisu utvrdili granice gdje jedan jezik počinje niti gdje se završava. Još je kompliciranije govoriti o porijeklu naroda i jezika. Međutim, zna se da postoje zajednice koje se neprekidno mijenjaju; čas se integriraju, čas dezintegriraju. Integracioni i dezintegracioni procesi naročito su karakteristični za balkanski prostor. Današnji balkanski narodi, sudeći prema egzaktnom naučnom pristupu istraživanja gena, "odražavaju procese međuutjecaja starosjedelaca i doseljenika kroz povijest Balkanskog poluotoka".[1] To znači da nijedan narod ne može biti odabraniji, stariji i nadmoćniji od drugog. Zna se da ne postoji ni jedna jedina zapisana riječ na jeziku Slavena dok su bili na okupu. Sva svjedočanstva su posredna i vrlo nesigurna. Pošto svi slavenski jezici imaju puno podudarnosti na fonetskom, morfološkom, sintaksičkom i leksičkom planu, pretpostavlja se da vode porijeklo od jednog zajedničkog jezika, tzv. praslavenskog. Blizak mu je starobaltijski, pa se samo pretpostavlja da je s njim bio u zajednici. Nije riješeno ni pitanje južnoslavenske jezičke zajednice. Sve je to utjecalo da se danas javljaju neka nova tumačenja, kao npr. da su Srbi najstariji narod u Evropi, da nisu niotkud došli, da gotovo svi današnji evropski narodi imaju srpsko porijeklo... U spisu *De administrando imperio* Konstantin Perfirogenet (X stoljeće) kaže da su Srbi i Hrvati došli iz zakarpatskih krajeva poslije 626. godine umećući se između drugih Slavena već naseljenih na Balkanu. Pavle Ivić, vodeći lingvist na ovim prostorima, smatra da jezičke činjenice ne potvrđuju ovaj podatak. Međutim, sasvim je jasno da su Slaveni na Balkanu zatekli starosjedelačko stanovništvo. "Od južnoslavenskih plemena u simbiozi sa starosjediocima nastali su današnji jušnoslavenski narodi: Srbi, Hrvati, Crnogorci, Slovenci, Makedonci, Bugari."[2]

---

[1] M. Zukorlić, *Drevna Bosna*, Matica bošnjačka, Novi Pazar, 92.

[2] M. Zukorlić, Navedeno djelo, 74.

Bošnjani su starosjedilački balkanski narod. Bez obzira na to, danas se ide tako daleko da se tvrdi da je srpski najstariji jezik, da je Aleksandar Makedonski Srbin, čak i da je Isus govorio srpski, da je Biblija bila prvo napisana na srpskom pa prevedena na hebrejski, i još dosta toga. Puno je novih tumača jezika i porijekla evropskih naroda, ne samo historičara i jezičara već i onih manje pozvanih. Međutim, niko nikome ne može braniti čime će se baviti. Druga je stvar šta će se od koga prihvatiti.

Jedno je sigurno, Balkan je oduvijek bio mješavina svjetova. Među njima je vladalo nepovjerenje, netrpeljivost i sl. Govor mržnje širio se svim raspoloživim sredstvima. Stalno se stvarala napetost, zloupotrebljavala nauka, religija, falsificirala historija, plasirale laži, a ljudi slali u smrt ili u bjekstvo glavom bez obzira. Otuda je historija balkanskih naroda veoma problematična. Neki to koriste pa bi da imaju veća prava od drugih. Drugi im to ne dopuštaju.

Muamer Zukorlić po vokaciji bio je teolog, ali je pokazao da je u analizi jezika imao posebnu moć opažanja činjenica koje često promiču čak i lingvistima. Jezik je posmatrao kao društvenu pojavu vezanu za postojanje jezičkih zajednica koje su određene jezikom na kojem međusobno komuniciraju. Zapravo, on je jezik posmatrao na sociološkom, psihološkom, komunikacijskom i kulturnom kontekstu.

Pisao je o tome kako jezici nastaju, razvijaju se i jačaju svoj utjecaj paralelno sa snagom kulture jednoga naroda, jedne civilizacije. Oni sa jakom kulturno-civilizacijskom pozadinom, stalno jačaju, stalno se bogate, ali i mijenjaju.[3] Izuzima arapski jezik za koji kaže da se bogati ali ne mijenja jer se u Kur'anu čuva gotovo četrnaest stoljeća u svojoj autentičnosti. Za razliku od arapskog, za razumijevanje starih tekstova na srpskom i engleskom jeziku gotovo da je danas neophodan prevodilac, jer su se dobrano promijenili.

Zukorlić smatra da je jezik jedna vrlo živa kategorija "koja se ne može urediti politički, akademski, administrativno itd.", jer jezik nije obična tema te joj se ne može prići samo sa "običnog dnevno-političkog aspekta"(Ćirilica, 29. X 2018). Napominje da Dante Aligijeri nije sahranio latinski jednom administrativnom odlukom, već time što je na talijanskom jeziku napisao književno dijelo velike umjetničke vrijednosti – *Božanstvenu komediju*. Ni Vuk Karadžić nije pretendovao ni na kakvu administrativnu mjeru kako bi se sačuvao jezik, već isključivo na kulturološko emotivnu. Sasvim ispravno zaključuje da se jezik čuva na kulturnoj svijesti i emociji.

---

[3] U tekstu *O jeziku, kulturi i vjerovanju* (E-mail: sandzanckaknjizevnost@gmail. com (19 Decembra, 2021) Zukorlić govori o tome da jezici imaju svoj početak, svoj razvoj, a neki, prije ili kasnije, imaju i svoj kraj. Ovako su na jezik gledali predstavnici biološkog naturalizma u XIX stoljeću (Šlajher), zbog čega su kritizirani jer su bukvalno prenosili zakonitosti bioloških organizama na proučavanje jezika. Zna se da prirodni organizmi žive samostalno, a jezik je društvena pojava. Nastaje i razvija se u određenim narodnim kolektivima. Tačno je da jezik može izumrijeti skupa s narodom ili ako iz određenih razloga prihvati neki drugi jezik, ali izumrli jezik može oživjeti ako se neki narod počne njime služiti u svakodnevnom životu. (V.: M. Minović, *Uvod u nauku o jeziku*, Svjetlost, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1985, 155.)

Dodaje da je "jezik jedan od osnova kulturnog, ne samo identiteta već i kulturne samobitnosti pojedinca, zajednice i ostalih nivoa kolektiviteta."[4]

Zukorlić skreće pažnju na vjeru, kao osnov svake kulture, pošto ona definira osnovne principe ljudskog svetonazora, tj. "temeljne principe ethosa - etičkog sistema svakog čovjeka koji... predstavlja onaj tvrdi temelj kulture i pojedinca i zajednice tog pojedinca", a "metodološki osnov svake kulture je jezik... koji zapravo predstavlja jedini ili ključni način izražaja kulturnih dubina, kapaciteta i potencijala pojedinca i zajednice".[5] Slaže se s tvrdnjom da je jezik osnovno sredstvo komunikacije, ali ne samo među ljudima već i među životinjama. Međutim, jezik živtinja nije izvor kulture zato što one namaju kulturu. Kulturu posjeduje samo čovjek. Ona se bazira na onome u šta se vjeruje, na kultu, i na jeziku. Tumačeći toliko poznatu izreku: "Progovori da vidim ko si", zaključuje da ona ne znači samo obično predstavljanje već otkriva sve, jer jezik "tako nadmoćno odrazi i izrazi ono što je duh čovjeka, bilo da on to želi ili ne želi"[6]

Iz radova Muamera Zukorlića može se vidjeti da on želi obnoviti svijest o bošnjačkom narodu i otkloniti zablude koje su veoma prisutne ne samo na ovim prostorima. Njegovo svestrano znanje i inteligencija ne može se vezati samo za njegovo vjersko shvatanje. Ono je znak dubine nagomilanog iskustva, ličnog i univerzalnog, naročito općebošnjačkog. Njegova tumačenja su logična, razumna i prihvatljiva. Njegovi stavovi bili su prikazivani u mnogim medijima. Na njima je razgranavao bošnjačke kulturno-političke interese. Na njima je nastojao da preinači duboko ukorijenjenu istinu o Bošnjacima kao odbačenim podanicima, jer je pozicija Bošnjaka, naročito u Sandžaku, nepovoljna, čak i neurotična, iako je evropejstvo u osnovi njegovog identitetskog diskursa. Zato formira brojne institucije jer je svjestan da u njima pulsira ritam znanja i zadovoljstva, vjerujući da će one istinom učiniti puno kako bi se mogli na naučnoj osnovi pratiti historijski i kulturni tragovi Bošnjaka kroz vrijeme i prostor, Ali, Zukorlić ne tumači svijet isključivo očima Bošnjaka. U svom intelektualnom i moralnom habitusu ima mnogo više od sopstvenog nacionalnog identiteta. On vjeruje u moguć suživot sa drugima i drugačijima, tako da svi mogu očuvati svoju nacionalnu opredijeljenost i svoju tradiciju. Smatra da se niko ne smije osjećati inferiornim u svojoj zemlji, niti se u svojoj zemlji osjećati podstanarom. Niko ne smije, iz bilo kakvih razloga, odustati od svojih vrijednosti, svog jezika, svoje kulture. Često je isticao da smo različiti, ali se, ipak, svi nosimo s istim poteškoćama. Njegovi stavovi svjedoče toleranciju i ravnopravnost, jer je zagovarao dobrotu, ljubav, prijateljstvo i mir.

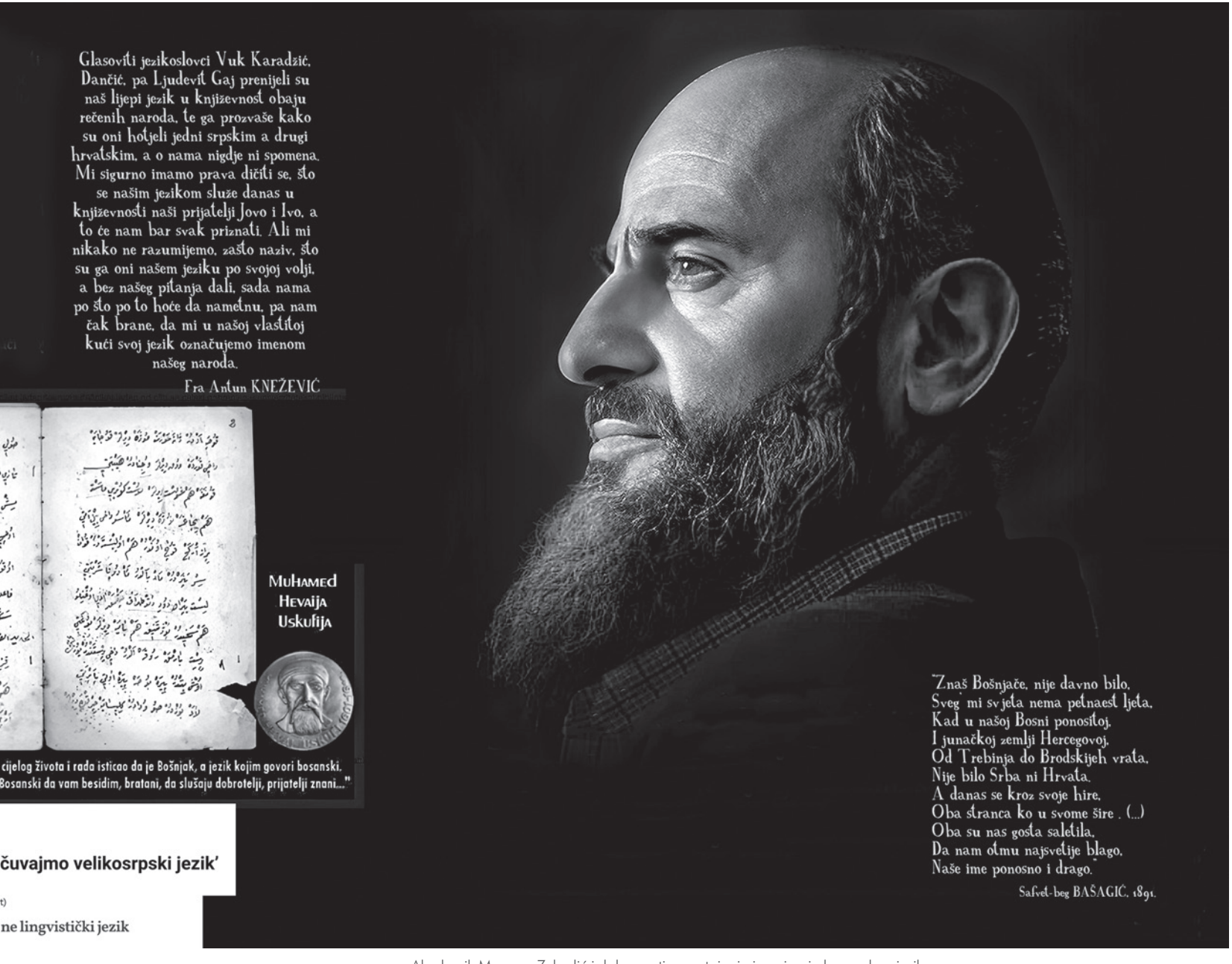
---

[4] *Isto*

[5] *Isto*

[6] *Isto*

Strana:
Negiranje bosanskog jezika
AKADEMIK MUAMER ZUKORLIĆ
Институт за српски језик САНУ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ
О нама
Новости
Одсеци
Сарадници
Издања
Шира делатност
О српском језику
Архив
Конференције
Одбор за стандардизацију
При Институту се налази и седиште Одбора за стандардизацију српског језика.
Одбор за стандардизацију српског језика основан је 12. децембра 1997. године, с циљем да окупља стручњаке и институције са српског језичког и говорног подручја који се научно баве изучавањем српског језика – ради језичког планирања које би водило адекватној језичкој политици и пракси, обезбеђивању статуса српског језика као
ŠTA JE SRPSKI BEZ BOSANSKOG
Autor: Akademik dr. Muamer Zukorlić
Facebook
Вук Стеф. Караџић
Ђуро Даничић
Иван Мажуранић
Вукосав Ившић
Стјепан Парчић
Фрањо Миклошић
Димитрије Демстар
BOSNAE PRIMORDIA
НЕВРА БОСНА
Босни
NEGATORA
Они су оснивачи постојеће бошњачке језика: Petar Kočić, Aleksandar Belić, Isidora Sekulić
RACSUN
ZA
PERVU I DRUGU
GODINU SHKULSKU,
IZ
LATINSKOG' U BOSANSKI
JEZIK
PRINESE
BLAGO
JEZIKA SLOVINSKOGA
ILLI
SLOVNIK
u Komu izgotarajuse rjeci slovinske
Latinski, i Diackі.
THESAVRVS LINGVAE ILLYRICAE
SIVE
DICTIONARIUM
ILLYRICUM.
In quo verba Illyrica Iraliсè, Ecclesiasticè reddunntur.
LAVRETI;
Apud Pachum, & Ioannem Baptistam Seraphinum. 1649.
Cum DD. Superiorum Permissu.
Akademik Muamer Zukorlić za Politiku: JEZIK BOSANSKI OPASNOST ZA SRPSKI? (2. dio) / Simultano prevođenje na bosanski
Grammaire du
bosniaque
Croate
Monténégrin
Serbe
Hommage de l'Institut d'études slaves
PARIS
INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES
9, rue Michelet (VIe)
2011
BOSANSKO-TURSKI
RJEČNIK
1631
СРПСКИ РЈЕЧНИК
Muhamed Hevaija Uskufija je tokom
ako počinje i jednu svoju pjesmu:
MIŠLJENJA
MIŠLJENJA | Srbija
'Politika' u akciji 'Sa
"Negiranje jezika" (Danas, 17-18. avgus
„Bosanski" je politički, a

Akademik Muamer Zukorlić i dokumenti o postojanju i negiranju bosnaskog jezika.

Između ostalog, dosta se bavio bosanskim jezikom, jer je bio zanemarivan, prešutkivan, minimiziran, opstruiran, baš kao i njegovi nosioci. Tako se Bošnjacima osporavao nacionalni identitet, što je u dobroj mjeri i danas prisutno. Zato je govorio da se mržnja prema svemu što pripada drugima i drugačijima definira kao nacionalizam. Zukorlić je osjećao ljubav prema svom narodu i jeziku, ali i simpatije prema drugim narodima, naročito prema onima sa kojim je živio. Proširivao je znajne o sebi i drugima, cijenio sve što je dobro bez obzira na to kome pripada, a to je najplemenitiji zadatak svakog čovjeka, posebno vjernika i naučnika. Bilo mu je savršeno jasno da je Bošnjacima, kao i drugim narodima, stalo do svoga jezika. Bošnjacima je kao i drugima jezik simbol zaštite identiteta i integrativni faktor sa onima koji jezik nazivaju istim imenom.

U tekstu *Kuda vodi negiranje bosanskog jezika*[7] Zukorlić je kazao da je bosanski jezik maternji jezik svih Bošnjaka, pa i onih više stotina Bošnjaka koji žive u Republici Srbiji, skocentriranih uglavnom u Sandžaku[8], mada ih ima i u drugim krajevima diljem države. Pravni status ovog jezika često je mijenjan. U Sandžaku je bio dominantan do 1912., a od tada potpuno zabranjen i negiran. Raspadom bivše Jugoslavije, zajedničke nam države, svako se okrenuo sebi, pa i Bošnjaci. Nastojali su da se izbore za ravnopravnu upotrebu bosanskog jezika. U BiH je to postignuto Dejtonskim sporazumom. Ustav Republike Srbije, iako nije baš povoljan za Bošnjake i ostale manjinske narode i zajednice, garantira im pravo na svoj jezik i pismo u zvaničnoj upotrebi, školstvu (da cjelokupno obrazovanje, od vrtića do univerziteta, izvode na maternjem jeziku), sudstvu, krivičnom i pravnom postupku, medijima itd. Ipak, mnogi su nastojali da se ove činjenice ne uvaže, da stoje samo rad reda, da se na papiru udovolji zahtjevima, a ne i stvarno.

Muamer Zukorlić je tražio da u Republici Srbiji ne bude tretiran samo naslovno i simbolički, već da bude jednako tretiran u pogledu upotrebe mehanizama ove zemlje u zaštiti njegovog – bosanskog jezika. Često je javno govorio da u Republici Srbiji živi oko 30% pripadnika nacionalnih manjina, da postoje zakoni od 2005. kada je ratificirana i Evropska povelja o zaštiti regionalnih i manjinskih jezika. Ona je obavezujuća za sve potpisnice, pa i za ovu zemlju. Hrabro je istupao i branio bosanski jezik. O tome najbolje svjedoči njegova rasprava sa Boškom Obradovićem vođena u Narodnoj skupštini Srbije 25. X 2017. Tada je rekao da je negiranje jednog naroda i jednog jezika izliv mržnje, ali on na govor mržnje neće odgovarati na isti način. Smatrao je da bi bilo poželjno da na govor mržnje ne reagiraju samo bošnjački poslanici.[9]

---

[7] Tekst je objavljen u dnevnom listu *Danas*, 17. VIII 2019.

[8] Zukorlić objašnjava da Sandžak i Raška oblast nisu isti historijski prostori. Sandžak je historijski životni prostor Bošnjaka, Srba, Crnogoraca i Albanaca koji se danas nalazi unutar granica triju država: Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Raška ooblast se nalazi samo u Srbiji.

[9] M. Zukorlić, *Rasprava o bosanskom jeziku*, htt://www.youtube.com/watch?v=2x5qKSP68o0

Inače, Narodnu skupštinu smatra pravim mjestom u kome se tretira jezik, kao i zakoni. Ističe da svaki narod, svaka nacija, svaka zajednica želi zaštititi svoj jezik, ukoliko je svjesna i zna vrednovati ovu dimenziju kulture. Bošnjaci znaju da im se maternji jezik bosanskim zove, da na njemu uče svoju djecu da svoje vole, da "poštuju tuđe i dijele jezički i životni prostor sa komšijama i sugrađanima" jer tako nalaže kultura Bošnjaka i kultura bosanskog jezika. Bošnjaci i danas misle isto onako kako je 1870. fra Antun Knežević pisao u *Bosanskom prijatelju* i citira ga: "Mi se ponosimo time, da je upravo naš jezik, a iz naše otadžbine uzet za osnovu književnog jezika naših komšija Srba i Hrvata (ali mi nikako ne razumijemo, zašto naziv, što su ga oni našem jeziku po svojoj volji, i bez našeg pitanja dali, sada nama pošto poto hoće da nametnu, pa nam čak brane, da mi u našoj vlastitoj kući svoj jezik označujemo imenom našeg naroda."

Bošnjaci su u Republici Srbiji autohton narod, ali u statusu nacionalne manjine. Država je obavezna da im u skladu sa zakonskim propisima osigura pravo na upotrebu maternjeg jezika i normalan život. Međutim, poznato je da su tokom XX stoljeća sve zapadne zemlje radile na eliminaciji Bošnjaka (muslimanske provenijencije) i zemlje Bosne. Bošnjaci su se zaobilazili u svakom pogledu, bolje reći nisu bili nikakav faktor čak ni za one s kojima su živjeli. Tako je sve do danas, kako u BiH tako i u Republici Srbiji. Puno je onih koji negiraju Bošnjake i bosanski jezik. U tome prednjači *Odbor za standardizaciju srpskog jezika*, odnosno pojdini njegovi članovi. *Odbor* se oglasio 1998. i 2015. odlukama iz kojih se jasno vidi da stalno traga za modalitetima kako da ospori Bošnjake i njihov jezik, jer Srbi općenito tvrde da su Bošnjaci porijeklom Srbi, da su nastali iz političkih razloga, tj. da su izmišljena nacija, da je njihov jezik varijanta srpskog jezika itd. Ali, kaže Zukorlić, ne govore argumentima. Najčešće sude prema ličnim razlozima, ideološkoj pripadnosti i političkom opredjeljenju. Vrlo je čudno da se *Odbor* nastoji nametnuti kao neko državno tijelo, kao nekakva institucija iznad Ustava i drugih zakona, pa grubo nasrće na državne organe i primorava da uvažavaju njegove stavove, a ne zakonske odredbe. Traži od njih da zabrane cjelokupno obrazovanje na bosanskom jeziku, da se na RTS ne formira redakciija na bosanskom jeziku, što je zakonsko pravo Bošnjaka, i još puno toga. U tekstu *Jezik bosanski opasnost za srpski* (*Politika* od 22. do 26. juna 2019.) Zukorlić smatra da je sve to rasplamsavanje mržnje među pripadnicima različitih vjera i naroda i da vodi u vrlo opasnu situaciju koja može imati "dugoročne tragične posljedice". Na pet nastavaka spomenutog Zukorlićevog teksta u *Politici Odbor za standardizaciju srpskog jezika* odgovara tekstom *Politikanstvom protiv nauke*.

Zukorlić odgovara tekstom *Šta je srpski bez bosanskog* (može se naći na Internetu[10]), ali *Politika* nije objavila njegov drugi dio, mada je autor teksta isticao da je ona dala značajan doprinos u unapređenju općeg međunacionalnog i interkulturalnog dijaloga i dokazala da je otvorena za sve učesnike medijskog prostora. Zbog čega joj autor teksta *Politikanstvom protiv nauke*

[10] pttps://sandzackaknjizevnost. net

zamjera i smatra da je Zukorlićev tekst trebalo propratiti komentarima. Time se, kaže Zukorlić, pokušava oživjeti praksa cenzura i fabriciranja medijskih sadržaja čije su nam posljedice veoma poznate (zločini genocidnih razmjera i stradanje više stotina hiljada ljudi).

Zukorlić se osvrće i na to što tekst niko ne potpisuje, i kaže da taj ko je tekst pisao u ime *Odbora* nema argumenata i kuraži da to i odbrani. Ipak, Zukorlić po jeziku, stilu i stavovima prepoznaje autora. Riječ je o Milošu Kovačeviću, članu SANU, koji se neprekidno bori protiv Bošnjaka, bosanskoga jezika i zemlje u kojoj je rođen. Zukorlić smatra da je netrpeljivost izazvana Kovačevićevim traumama od rata. Otuda njegovi lični razlozi nadilaze naučne. Kovačević se svim silama trudi da državnim organima nametne reduciranje i ukidanje nacionalnih prava Bošnjaka u Republici Srbiji, a poznato je da isti stav ima i prema Bošnjacima u BiH.

Kovačević u spomenutoj polemici negira postojanje bosanskog jezika citirajući pojedine bošnjačke autore i pariš ku gramatiku *Paul-Luisa Thomasa i Vladimira Osipova*, ali Zukorlić pokazuje da niko od njih ne negira bosanski jezik (niti srpski, hrvatski i crnogorski), već ga potvrđuju.

Kovačević tvrdi da Srbi iz poštovanja prema Bošnjacima i "njihovoj neoromantičarskoj nacionalnoj potrebi za jezičkom simboličkom funkcijom" dopuštaju da oni srpski jezik nazivaju bošnjačkim, kao što slovenačkim a ne slovemskim nazivaju jezik Slovenaca.

Zukorlić smatra da je ovo pokušaj vrijeđanja jednog naroda kroz malicioznu formu poštovanja u smislu da Bošnjake prihvataju na simboličkoj ravni iako stvarno ne postoje. Istovremeno, u takvim stavovima krije se namjera *Odbora* da Bošnjacima nametne ime jezika po mjeri prepoznatljivih političkih ciljeva koje zastupa *Odbor*.

Zukorlić objašnjava da nije tačna tvrdnja da se ime jezika uvijek izvodi iz imena naroda. Podsjeća da Jevreji svoj jezik nazivaju hebrejskim a ne jevrejskim, kako bi se morao nazivati prema argumentaciji *Odbora*. Jevreji svoj jezik nazivaju hebrejskim bilo gdje da žive, kao što i Bošnjaci svoj jezik nazivaju bosanskim ma gdje da su.

Dalje, *Odbor*, kako piše Zukorlić, kaže da svi bošnjački lingvisti tvrde da se bosanski i srpski jezik razlikuju po imenu, a da se prema lingvističkim kriterijima radi o istom jeziku. Zukorlić to opovrgava i podsjeća da jezik pored komunikativne funkcije ima i druge funkcije pa se ne može svesti samo na razgovornu dimenziju, "zanemarujući sve ostale elemente koje jezik čine bićem jednog naroda". Ne zalazeći u dijahroniju, Zukorlić se služi onim što mu stoji na raspolaganju na sinhronoj ravni da bi pokazao kako bošnjački lingvisti tumače bosanski jezik. Navodi brojne bošnjačke autore i njihova djela i pita se kako to da niko iz svjetske lingvističke zajednice ne osporava bosanski jezik. Ironizira i kaže "Bit će da cijeli svijet ima pogrešnu predodžbu stvarnosti", a tačnu ima samo Miloš Kovačević i nekolicina njegovih sljedbenika.

Odbor, odnosno Kovačević, ismijava zahtjev nacionalnih manjina zato što traže uspostavljanje institucije prevođenja između bosanskoga i srpskoga, na šta imaju pravo, a zaboravlja da su Srbi u Hrvatskoj insistirali na zakonsko pravo službene upotrebe srpskog jezika u sudskim procesima i zahtijevali prevođenje sudskih spisa sa hrvatskog na srpski jezik. Zukorlić u ovome vidi "ustaljenu praksu politike dvostrukih standarda.

Odboru smeta što su Bošnjaci autohtoni u Republici Srbiji i što kao takvi ostvaruju određena prava, kao i to što su se izborili da im je državljanstvo države Srbije a ne srpsko. Republika Srbija je Ustavom definirana kao država Srba i ostalih iako u njoj živi, kako smo već spomenuli, više od 30% manjinskih naroda.

Srbi često uspoređuju srpski s engleskim u Americi i Australiji, njemački u Austriji i Švicarskoj, španski i portugalski u Južnom Americi, gdje je nametnut jezik kolonizatora, a ugušeni jezici domaćeg stanovništva. Zato Zukorlić, s prvom, vidi i imperijalno kolonizatorsku ulogu Srbije i srpskog naroda u odnosu na svoje komšije na Balkanu. Oni bi da potčine druge i da im osvoje teritorije, jednostavno da dominiraju. Bošnjaci su svjesni da je bosanski jezik u osnovi srpskog, hrvatskog i crnogorskog standardnog jezika ali ih ne prisvajaju jer žele staviti tačku na ratove, zločine i stalne zađevice. Zukorlić naročito naglašava da mlade generacije treba odgajati na istini, a ne na laži i mržnji prema bilo kome. Učiti ih da u slozi žive na zajedničkom prostoru. Iz tih razloga Zukorlić govori o bosanskom jeziku, njegovom utemeljenju i trajanju.

Kratko ćemo se osvrnuti na njegove argumente koje navodi u tekstu *Kuda vodi negiranje bosanskoga jezika* objavljenom u *Politici* od 17. VIII 2019.

Zukorlić govori o historijskoj utemeljenosti i razvoju bosanskog jezika, o brojnim potvrdama njegovog imena u administrativnim i sakralnim spomenicima. Navodi bizantskog cara Konstantina VII Perfirogeneta, 949. i Konstantina Filozofa (XIV stoljeće), koji u djelu *Skazanie izjavljen o pismeneh* spominje bosanski jezik u istoj ravni sa bugarskim, češkim, hrvatskim, srpskim i slovenskim. Spominje Matiju Divkovića i njegovu knjigu *Nauk krstjanski*, štampanu u Veneciji 1611. na bosančici, gdje u prologu kaže da je prevedena "iz jezika dijačkoga u istinski jezik bosanski"; Jakova Mikalja, koji 1649. objavljuje rječnik *Blago jezika Slovinskoga* na njljepšem ilirskom jeziku (koji ima mnogo različitih načina govora) – bosanskome, "radi čega bi svi ilirski pisci morali nastojati da njim pišu". Dodaje ono što je u *Putopisu* iz 1660. zapisao Evlija Čelebi, da su Bosanci bistri ljudi i da imaju čist jezik.

Govori i o pripadnicima našega naroda koji svjedoče bosanski jezik. Tu je Tuzlak Muhamed Hevai Uskufi, autor stihovanog bosansko-turskog rječnika iz 1631. Skreće pažnju i na to kako su od Ali-paše Rizvanbegovića pravoslavni hercegovački prvaci tržili "da im za vladiku postavi čovjeka vična bosanskome jeziku. Zukorlić govori o poznatoj besjedi o bosanskom jeziku koju je priredio Petar Kočić u Saboru BiH, snažno se suprotstavljajući germanizaciji bosanskoga jezika

u vrijeme austrougarske okupacije Bosne. Taj utjecaj je smatrao štetnim toliko da može iskvariti "naš krasni jezik, najljepši među slovenskim jezicima ", da "izgubi svu onu svoju kristalnu jasnoću i ljupku zvučnost kojoj gotovo nema ravne. To nas, kao stare i dobre Bošnjane, mora boljeti, jer je naš jezik i u najstarija vremena bio neobično lijep i zvučan, mnogo ljepši i narodniji od jezika u istočnim srpskim zemljama, koji se je razvijao pod uticajem vizantijske kulture i grčke sintakse"...

Da bi dokazao da se i u Sandžaku jezik Bošnjaka imenuje bosanskim, Zukorlić spominje Saliha Gaševića i njegov *Mevlud* iz 1879. u kojem stoje stihovi: "Moliše me Kolašinski prviši/ Nama mevlud bosanski napiši, zatim Arifa Brkanića Sarajliju, koji je svoja pjesnička djela pisao na bosanskom jeziku (*Terdžuman mevludski na jezik bosanski* i *Dinski nasihati na bosanskome jeziku*) i Nazifa-ef. Šuševića, koji u *Kasidi o smrti* piše kako je zamolio Boga da mu pomogne da ostavi hediju, da napiše "risalu bosanski/što je može svaki Bošnjak učiti".

Zukorlić navodi podatke i o broju učenika u pojedinim sandžačkim gradovima koji su nastavu pohađali na bosanskom jeziku. Samo u ruždijama (svjetovnim školama) bilo ih je preko 1200. Najviše u Novom Pazaru (760), slijede Nikšić, Sjenica, Mitrovica, Trgovište (današnje Rožaje). U vjerskim školama bilo ih je više stotina. U njima se stoljećima izvodila nastava na bosanskom jeziku.

Usmena sandžačka tradicija, piše Zukorlić, također čuva bosanski jezik. Posebno ističe kako je ugledni harvardski profesor Milman Parry boravio u Sandžaku s namjerom da odgonetne homersko pitanje, upoznao brojne pjevače i ostavio podatke da su oni svoj jezik imenovali bosanskim.

Zukorlić se poziva na brojne srpske lingviste i intelektualce kako bi dokazao "postojanje i trajanje bosanskoga jezika kroz milenij i više"; na akademika Aleksandra Belića, višegodišnjeg predsjednika SANU i rektora Beogradskog univerziteta, koji je bosanski jezik, uz Vukov hercegovački i Daničićev vojvođanski, smatrao narodnom osnovicom književnog jezika. Misli se na bosanski jezik stare Hercegovine. Mnogi ne znaju da su staroj Hercegovini pripadali danas crnogorski gradovi: Herceg Novi, Nikšić, Kolašin, Šavnik, Plužine, Žabljak, Pljevlja i Bijelo Polje, zatim srbijanski: Priboj, Prijepolje, Nova Varoš i Sjenica te bosanski: Rudo, Čajniče, Goražde i Foča, kao ni to da je struktura stanovništva danas u odnosu na vrijeme održavanja *Bečkog književnog dogovora* umnogome promijenjena.

Poziva se i na Isidoru Sekulić, poznatu spisateljicu, i navodi kako je ona 1941. zapisala da je bosanki jezik i književnost "jedna ogromna livada koja se guši od rasta, cvijeća i mirisa. Livada ostaje blizu, zemlju krasi i preliva, a zemlju otresa sjeme". Čudo da Zukorlić nije dodao još poznatiji zaključak koji je ona izrekla. Mislimo da ga uvijek treba navoditi, pa ćemo i mi to ovom prilikom učiniti. "Jezik Bosne, to je jedna kolektivna umetnost čiste genijalnosti, od ranga narodnih umotvorina, ali koja nije samo čudo prošlosti, nego je i čudo sadašnjosti." Na osnovu izrečenog mišljenja Aleksandra Belića,

Petra Kočića i Isidore Sekulić, Zukorlić inteligentno zaključuje kako oni, ali i drugi nespomenuti srpski pisci,[11] "naučnim činjenicama, intelektualnom širinom i dosljednošću poštivaju i uvažavaju istinu, historijski kontinuitet i vladavinu prava i zakona nego protagonisti paralingvističke ideologije spomenutog Odbora". Misli da negatori bosanskog, crnogorskog i hrvatskog jezika "nisu svjesni da bi prihvatanje njihovog stava neminovno dovelo do recipročnoga odnosa prema srpskom jeziku na području BiH, CG i Hrvatske", tj. do nepriznavanja srpskog jezika.

Pored dokazivanja kontinuiteta postojanja bosanskog jezika brojnim dokumenata i svjedočenjima, Zukorlić je zalazio i u dublju analizu bosanskoga jezika. Koliko je realan, i kako se prema bosanskom ne odnosi navijački već argumentima, najbolje govori njegov rad *Sevdalinka* objavljen u *Amanetu*, jubilarnom broju *Glasnika*, časopisa koji jednom godišnje objavljuje BANU.[12] Sevdaliku smatra složenim konceptom "sveobuhvatne, primarno bošnjačke, a onda i južnoslavenske i općebalkanske kulturne baštine".[13] Nastala je spajanjem "orijentalno-islamske duhovnosti i autentičnog balkanskog podneblja nakon stabiliziranja osmanlijske pozicije na Balkanu i razvoja urbanih gradskih sredina".[14] To je gradska ljubavna pjesma orijentalno-muslimanskih sredina po uzoru na osmanlijsku "türku pjesmu", a ona vodi porijeklo "iz arapsko-perzijske čulnosti i platonske osjećajnosti".[15] Prave, izvorne sevdalinke su moralne, umjetnički vrlo vrijedne. U respektabilnim zbirkama bošnjačke usmene lirike koje su sastavljali Bošnjaci ili drugi "nećete naći nijednog stiha, a kamoli pjesme koja u sebi ima, makar i u naznakama, bilo kakvih insinuacija koje bi ukazivale na vulgarnost ili, pak, nasilje u odnosu na spolnu pripadnost lirskih subjekata ili objekata pjevanja".[16] One vremenom propadaju "onako i onoliko koliko su etički, duhovno i kulturološki propadali i nazadovali Bošnjaci".[17] Mijenjaju se u negativnom smislu. Odstupaju od traducionalnih i moralnih vrijednosti, natapaju se elementima vulgarnosti i nasilja i ne može se reći da kao takve pripadaju sevdalinkama.

Inače Zukorlić o vulgarizmima kao izrazito negativnim riječima i frazama govori u tekstu *O jeziku, kulturi i vjerovanju*.[18]

Samo da podsjetimo. Emocionalno-ekspresivni govor mnogih ljudi impregniran je psovkama i vulgarizmima.

---

[11] O bosanskom jeziku govorili su i naši pisci Meša Selimović, u *Sjećanjima* (Sloboda , Beograd, 1981. na 176. stranici) i Skender Kulenović u *Ponornici*. Prvije je zapisao da se "najsublimniji izraz cjelokupne naše narodne poezije a možda i našeg jezika nalazi (se) u baladi 'Omer i Merima', a drugi ovo: "Još pet stotina godina turske vlasti ovdje da je ostala, ovi nekdašnji patareni govorili bi bosanski." (Citat prema A. Isaković, *Bošnjak ili Musliman*, str. 43).

[12] Godina/Yaers II, Broj/N0 3/MMXXI, Sarajevo, Novi Pazar, juni/June 2021, 371-401.

[13] ***Isto***, 2021, 375.

[14] ***Isto***, 2021, 375.

[15] ***Isto***, 2021, 276.

[16] ***Isto***, 2021, 380.

[17] ***Isto***, 2021, 397.

[18] E-mail: sandzanckaknjizevnost@gmail. com (19 Decembra, 2021).

Sfera njihove upotrebe se neprekidno širi, naročito u jeziku mladih. Njima ispoljavaju frustracije, često i agresivnost. Često su znak pripadanja određenoj grupi koja želi da iskaže slobodu govora i prevaziđe ograničenja koja nalaže kultura govora, ali i da dolaze iz primitivne sredine. Drugo je kada ih kreatori poetski tekstova usklađuju s pričom. Tada su stilski markirani.

Zukorlić govori o tome da čim čujemo kako neko govori, jasno će se vidjeti "da li u svom vokabularu sadrži vulgarnosti i prostakluk ili govori probranim riječima, kultiviranim, elegantnim, bez vulgarnosti i prostakluka".[19] U našem društvu se smatra da nije nikakav muškarac onaj koji ne psuje, da nije odrasla osoba. Svoju muškost adolescenti na našim prostorima dokazuju psovanjem, opijanjem, pušenjem cigareta... Vulgarna psovka nije svojstvena samo mladima niti samo običnom, neobrazovanom svijetu, kojem nije stalo do kulturnog statusa, postala je sastavni dio vokabulara u krugovima obrazovanih ljudi, čak i vjernika. Nekako im je psovanje Boga postalo kao uzrečica, ali oni to ne osjećaju. Kad im se skrene pažnja na to, oni tvrde da ne psuju. Otuda Zukorlić izvlači zaključak da se radi o patološkoj pojavi, da "taj koji izgovara psovku Boga zapravo ni ne osjeća da psuje Boga. Znači, to je postalo dublji nivo njihove 'duhovnosti', stanja duha u kojem se on nalazi."[20] Treba obrati pažnju na Zukorlićevu kao uzgrednu opasku gdje kaže da nije navikao da boravi "u blizini nekoga ko psuje, a pogotovu, ne daj Bože, u psovci koristi pojam Boga".[21] Ne kaže da ne psuje samo on, nego da ne psuje niko ni u njegovom okruženju. Dakle, pripada jednoj civiliziranoj grupi kojoj je veoma stalo do kulture govora i do vjere kojoj pripada.

Zukorlić je odlično znao da se bosanski najbolje brani u institucijama. Zato je na *Internacuionalnom univerzitetu* i na *Fakultetu islamskih nauka* formirao katedre za bosanski jezik, i prije Sarajeva osnovao čak i doktorski studij. Na njima je već stasalo dvadeset generacija. Pored afirmacije bosanskog jezika, oni se bore protiv strašne boljke našeg vremena, protiv nacionalizma. Oni sada diljem Sandžaka, i drugdje prenose znanja o bosanskom jeziku.

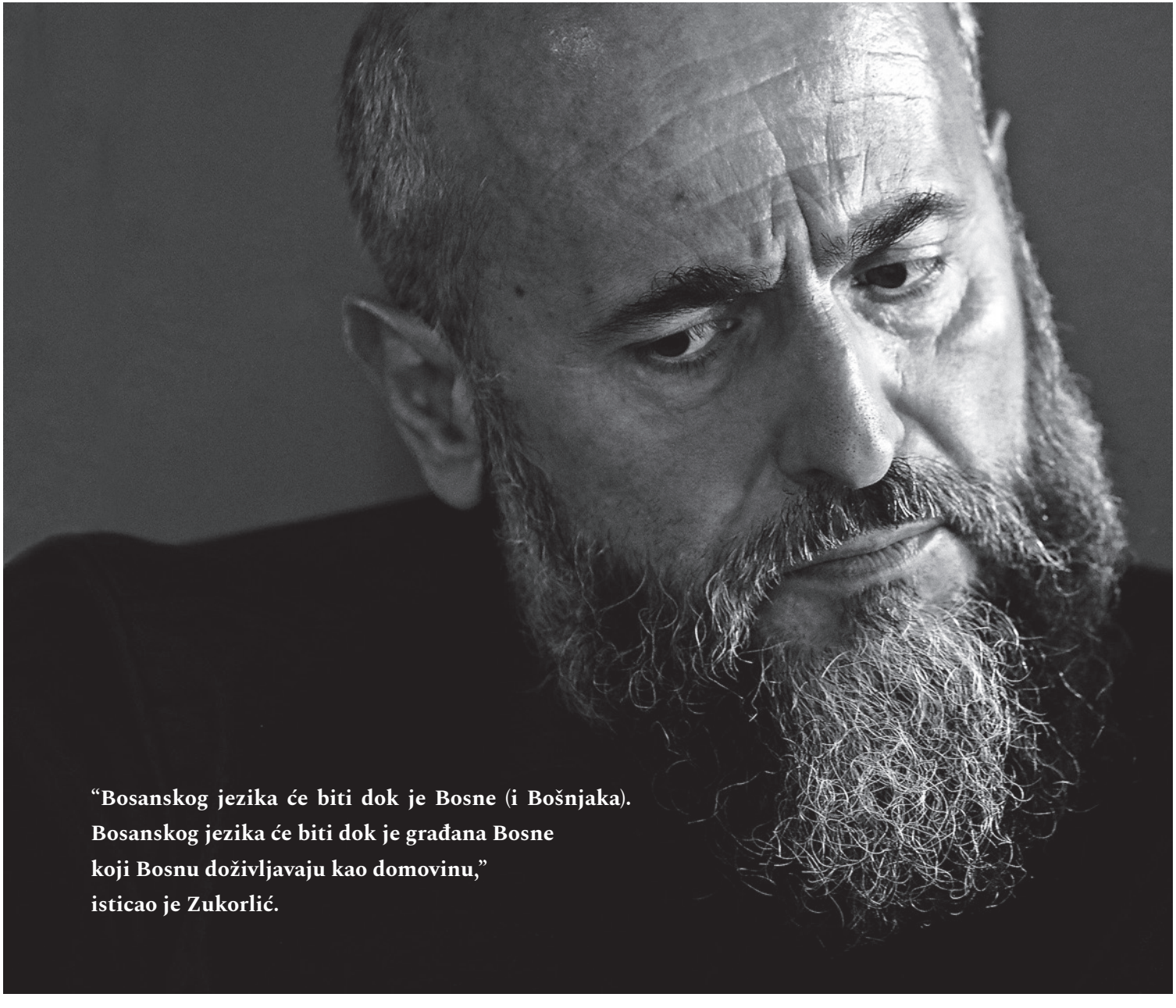
S obzirom na to da je stalno prisutno osporavanje bosanskog jezika i ugroženo pravo Bošnjaka na postojanje, BANU 2019. objavljuje *Rezoluciju o bosanskom jeziku*. U njenoj izradi, pored akademika Muhameda Filiopvića i akademika Mehmeda Akšamije, učestvovao je i akademik Muamer Zukorlić. Riječ je o vrlo značajnom dokumentu kojim se ukazuje na vitalnost bosanskog jezika, na njegovu sposobnost da preživi sve pokušaje negiranja. *Rezolucijom* se vraća dostojanstvo, status i uloga bosanskog jezika i bogate bošnjačke baštine u životu Bošnjaka. Ukazuje se na veliku ulogu bosanskog jezika u stvaranju bosanskog duhovnog jedinstva i jedinstvenog nacionalnog osjećanja.

---

[19] *Isto*

[20] *Isto*

[21] *Isto*

**“Bosanskog jezika će biti dok je Bosne (i Bošnjaka).
Bosanskog jezika će biti dok je građana Bosne
koji Bosnu doživljavaju kao domovinu,”
isticao je Zukorlić.**

Bosanski jezik je najveća duhovna i moralna tekovina Bošnjaka. Savršeno je jasno da budućnost bosanskog jezika zavisi od nacionalne svijesti njegovih nosilaca, da se u jeziku čuva historija naroda, a ko ne poštuje svoje klanjat će se tuđem. Zukorlić čvrsto vjruje u budućnost bosanskog jezika.

S obziro na to da Zukorlić jezik ne smatra samo sredstvom komunikacije, kaže da tehnika napreduje pa danas imamo puno neverbalnih oblika komunikacije. Pita se da li se može komunicirati bez jezika i da li ćemo doći do trenutka kada nam jezik neće biti potreban. Odmah daje i odgovor. Jedino u čemu čovjek nema konkurenciju jeste umijće kroz jezik, umijeće riječi, umjetnost. Riječju, odnosno jezikom Bog je izdvojio čovjeka od drugih živih bića. "Riječ je osnovna, temeljna, vertikalna i stožerna vrijednost kulture jednog čovjeka, jedne zajednice."

Bosanskog jezika će biti dok je Bosne (i Bošnjaka). Bosanskog jezika će biti dok je građana Bosne koji Bosnu doživljavaju kao domovinu, isticao je Zukorlić.

Da zaključimo. Njegovanje jezičke raznolikosti, poštovanje jezika, kao i onih koji se njima služe, postalo je civilizacijska tekovina koja se štiti međunarodnim pravom. Zabranjuje se svaka neravnopravnost među ljudima, pa i na osnovu jezika kojim govore. Zabrana diskriminacije provedena je u najznačajnijin međunarodnim dokumentima, što obavezuje demokratske države da reguluraju svojim ustavima i drugim zakonima. Slijedom tih zakonomjernosti, Zukorlić je bio posvećen svom jeziku i narodu. O njima je govorio na mjestima na kojima je znao da će ostaviti pozitivnost i optimizam i utirati put ka boljem, ka oporavku. Crtao je pravac historijskog i kulturnog kretanja Bošnjaka kako bi imali jasnu svijest o problemima i okolnostima u kojima žive te hrabro odbacili tuđe slike o sebi i svom bosanskom jeziku. Savršeno je znao da se historijski put svakog naroda čuva u jeziku. Jezik govori o postojanju jednog naroda, njegovom samoizražavanju i samoptvrđivanju. Bošnjake je Zukorlić učio da nisu nikakav izrod srpskog naroda, da nisu Turci te da imaju pravo na svoje nacionalno ime, na bosanski jezik i na život po mjeri svoga bića.

Akademik Muamer Zukorlić je cjelokupnim svojim radom dokazivao da je poštovao svoj jezik, volio svoj narod, ali i druge i drugačije, dobronamjerne. Naučavao je da Bošnjaci moraju čuvati svoj ustavno-pravni položaj i svoj nacionalni jezik ako žele sačuvati svoj nacionalni, vjerski i politički identitet, naročito u zemljama u kojima su manjina.

LITERATURA

BUGARSKI, RANKO (1995): *Uvod u opštu lingvistiku*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

HALILOVIĆ, SENAHID (1991): *Bosanski jezik*, Biblioteka Ključanin, Sarajevo

JAHIĆ, DŽEVAD (1990): *Jezik, nacija, nacionalnost*, NIŠRO Oslobođenje, OOUR, Izdavačka djelatnost, Sarajevo

JAHIĆ, DŽEVAD (1999): *Bošnjački narod i njegov jezik*, Ljiljan, Sarajevo

JAHIĆ, DŽEVAD (1999): *Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora*, Ljiljan, Sarajevo

KRISTAL, DEJVID (1985): *Enciklopedijski rječnik moderne lingvistike*, Nolit, Beograd

MINOVIĆ, MILIVOJE (1985): *Uvod u nauku o jeziku*, Svjetlost, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo

MURATAGIĆ-TUNA, HASNIJA (2016): "Opći osvrt na bosanski jezik", u *Rezolucija o bosanskom jeziku* (Zbornik radova), EL-KALEM, Sarajevo

MURATAGIĆ-TUNA, HASNIJA (2017): "Nešto o reakcijama na bosanskohercegovački standardnojezički izraz i bosanski jezik", u *Bosanski jezik u vremenu* (Zbornik radova), Zagreb, 97-123.

MURATAGIĆ-TUNA, HASNIJA (2005): *Lingvostilističke interpretacije*, Almanah, Podgorica

ZUKORLIĆ, MUAMER (2016): *Drevna Bosna*, Matica bošnjačka, Novi Pazar

ZUKORLIĆ, MUAMER (2021): "O jeziku, kulturi i vjerovanju", E-mail: sandzanckaknjizevnost@gmail.com (19 Decembra, 2021).

ZUKORLIĆ, MUAMER "Šta je srpski bez bosanskog", pttps://sandzackaknjizevnost. net

ZUKORLIĆ, MUAMER (2019): "Kuda vodi negiranje bosanskog jezika", Politika od 17. VIII 2019.

ZUKORLIĆ, MUAMER, "Rasprava o bosanskom jeziku", https://www.youtube.com/watch?v=2x5qKSP6800

ZUKORLIĆ, MUAMER, "Sevdalinka", *Glasnik (Amanet), BANU*, Godina/Yaers II, Broj/No 3/MMXXI, Sarajevo, Novi Pazar, juni/June 2021, 371-401.